

Lietuva

Vispārīgā informācija

Oficiālais nosaukums:

Lietuvas Republika

Valsts iekārta:

parlamentāra republika

Galvaspilsēta:

Viļņa

Valsts valoda:

lietuviešu

Teritorija

Platība:

65 303 km²

Sauszemes robeža:

1 613 km

Krasta līnija:

99 km

Robežvalstis:

Baltkrievija 654 km, Latvija 588 km, Polija 104 km, Krievija (Kaļiņingradas apgabals) 268 km

Administratīvais iedalījums:

10 apriņķi, ko veido 60 pašvaldības

Lielākās pilsētas:

Viļņa, Kauņa, Klaipēda, Šauļi, Panevėža

Iedzīvotāji

Iedzīvotāju skaits (01.01.2015):

2 921 920*

Pieaugums (2013):

-3.9%*

Nacionālais sastāvs (2010):

lietuvieši 83,1%, poļi 6,0%, krievi 4,8%, baltkrievi 1,1%, citi 5%*

Reliģijas (2001):

Romas katoļi 79%, pareizticīgie 4,1%, protestanti 1,9%, citi 15%**

Ekonomiskie rādītāji

IKP (2014):

36,3 miljardi EUR*

IKP pieaugums (2014):

2,9%*

IKP uz vienu iedzīvotāju (2014):

12 368 EUR*

IKP PPP (2014):

79 miljardi USD** (90. vieta pasaulē)

IKP PPP uz vienu iedzīvotāju (2014):

26 700 USD** (62. vieta pasaulē)

Preču eksports (2014):

24,4 miljardi EUR*

Preču imports (2014):

26,5 miljardi EUR*

Eksporta partneri (2014):

Krievija 20,8%, Latvija 9,2%, Polija 8,3%, Vācija 7,2%, Baltkrievija 4,7%, Nīderlande 4,5%, Igaunija 4,3%, Lielbritānija 3,8%, Ukraina 3,7%, ASV 3,7%, Zviedrija 3,5%, Francija 2,6%*

Importa partneri (2014):

Krievija 21,6%, Vācija 10,9%, Polija 9,4%, Latvija 6,9%, Itālija 4,9%, Nīderlande 4,8%, Lielbritānija 4,0%, Beļģija 3,4%, Zviedrija 3,1%, Baltkrievija 2,8%, Francija 2,8%, Igaunija 2,6%*

Eksporta produkti:

minerālie produkti, tekstilpreces un apģērbs, mašīnas un iekārtas, ķīmiskie produkti, plastmasas izstrādājumi, pārtikas preces, dzērieni un tabaka

Importa produkti:

minerālie produkti, mašīnas un iekārtas, ķīmiskie produkti, tekstilizstrādājumi un apģērbs, autodaļas, plastmasas izstrādājumi, metālizstrādājumi

Galvenās nozares:

metālgriešanas darbgaldu, elektromotoru, televizoru, ledusskapju un saldētavu ražošana, naftas pārstrāde, kuģubūve, mēbeļrūpniecība, tekstilrūpniecība, pārtikas rūpniecība, mēslošanas līdzekļu, lauksaimniecības tehnikas, optisko iekārtu, elektrodetaļu un datoru ražošana

Dabas resursi:

kūdra, dzintars, aramzeme, dolomīts, kaļķakmens, ģipsis, māls, grants, smilts

* Statistics Lithuania (Lietuvas Statistikas departaments), www.stat.gov.lt

** Central Intelligence Agency, www.cia.gov

*** Bank of Lithuania, www.lb.lt

Ienākošās uzkrātās ĀTI (2014):	13 miljardi EUR***
Izejošās uzkrātās ĀTI (2014):	3,1 miljards EUR***
Valūta:	eiro (EUR)
Fiskālais gads:	kalendārais gads
Inflācija (2014):	0,3%*
Bezdarba līmenis (2014):	11,1%*
Uzņēmuma ienākuma nodoklis:	15%, 5% - mikrouzņēmumiem

Papildus informācija

Tālsarunu kods:	+370
Interneta IDL:	lt

Lietuvas vārds pirmo reizi minēts 11.gs.sākumā Svētā Servācija klostera Kvedlinburgas annālē. 13.gs.

Lietuvas daļā nostiprinājās viens kunigaitis – Mindaugs. 1251.gadā viņš pieņēma kristietību un 1253.gadā tika kronēts par pirmo un vēsturē vienīgo Lietuvas karali. Karaļa Mindauga kronēšanas brīdis tiek uzskatīts par Lietuvas valsts radīšanas brīdi. Mindaugs nostiprināja savu, suverēnas valsts valdnieka, stāvokli Eiropas kristīgo karaļu saimē, bet Lietuvu padarīja par līdzvērtīgu viduslaiku Eiropas valstu sabiedrības locekli – karalisti. Neskatoties uz to, ka Mindaugu nogalināja viņa pretinieki un viņa kristīšanai un kronēšanai nebija turpinājuma, viņa radītā Lietuvas valsts saglabājās.

13.gs. beigās Lietuvas valdnieku tronī nostiprinājās jauna Ģedimina dinastija un sākās tā sauktais Lietuvas Dižkunigaitijas laiks. Turpinot Mindauga uzsākto ekspansiju un pievienojot pareizticīgo apdzīvotos Kijevas Krievzemes slāvu apgabalus, Lietuva kļuva par tolerantu austrumu bizantiskās un rietumu latīniskās kultūras sadzīvošanas telpu, to savstarpējo sakaru tiltu. Lietuvas valdnieki ilgi kavējās pieņemt kristietību. Būtisks lūzums Lietuvas vēsturē notika 1385.gadā, kad dižkunigaitis noslēdza ar Poliju Krēvas ūniju un nākamajā gadā apprecēja Polijas karaļa troņa mantinieci Sv.Jadvīgu no Anžū dinastijas. Tādējādi Jogaila pavēra ceļu straujai Lietuvas kristianizācijai un eiropeizācijai.

Tomēr par ievērojamāko Lietuvas valdnieku uzskatāms Vītauts Dižais (1392 – 1430). Šis valdnieks paplašināja valsts teritoriju, nostiprināja valsts iekšējo vienotību, ieviesa valstī jaunu administratīvo sistēmu, kā arī viņa vadībā un kara savienībā ar Poliju tika gūta izšķirošā uzvara pret Vācu ordeni Žalgira kaujā 1410.gadā. Vītauta Dižā laiku valsts bija Lietuvas varenības virsotne un ar savu teritoriju no Baltijas jūras līdz Melnajai jūrai ir palikusi par Lietuvas politiskās patstāvības simbolu un ideālu. Viduslaiku beigās Lietuvas sabiedrība piedzīvoja lielu pārmaiņu periodu: 15.gs.kļuva vājāka valdnieku vara un vairākumu valstisko lēmumu noteica bajāru elite – aristokrātija. Lielas izmaiņas līdzinājās sistēmā notika 1557.gada Valaku reformas laikā, kad tika pārņemti galvenie eiropiskās agrārās sistēmas elementi. 16.gs. sākumā dinastiju sakaru dēļ Lietuvu un Poliju ātri sasniedza itāļu renesanses mākslas un humānisma idejas, izplatījās reformācijas kustība, sākās katoļu reforma. Būtiski, ka šajā laikā tika kodificēti trīs moderni likumu krājumi – Lietuvas Statūti, kam pat tā laika Eiropas tiesību kontekstā bija maz precedentu. Savas varenības uzturēšanai Lietuvas Dižkunigaitija 16.gs. pastāvīgi atradās karadarbībā ar saviem kaimiņiem. Tai pat laikā Prūsijā un Lietuvas Dižkunigaitijā parādījās pirmās grāmatas lietuviešu valodā, bet 1579.gadā tika izveidota jezuītu Viļņas universitāte.

1569.gadā Ļubļinas ūnijā tika izveidota Polijas-Lietuvas ūnija jeb Abu Tautu Republika, īsāk Žečpospolita, apvienojoties Polijas karalistei un Lietuvas lielkņazistei. Šī ūnija iezīmēja Ģedimina-Jagaiļu dinastijas beigas, jo turpmāk citus Lietuvas un Polijas valdniekus izvēlējās bajāri. Beidzoties šai dinastijai, par Republikas valdniekiem vēlāk tika izvēlēti dažādu valstu augstmaņi un slavenu dinastiju pārstāvji.

17.gs. vidū kari ar Krieviju un Zviedriju beidzās ar Lietuvas ekonomisku un demogrāfisku katastrofu, gandrīz visu Lietuvas teritoriju ieņēma ienaidnieka karaspēks, sākās bads un mēris. Bojā gāja aptuveni 40% no visiem Lietuvas iedzīvotājiem. Abu Tautu Republikas politiskā ietekme samazinājās, un 18. gadsimtā tā bija jau pavisam vāja.

1772. gadā notika pirmā valsts dalīšana - Krievija, Prūsija un Austrija sadalīja savā starpā daļu tās teritorijas. No Lietuvas tika

atdalīta Latgale (*Inflanty Polskie*), Polockas vojevodistes ziemeļdaļa ar pašu pilsētu, gandrīz visa Vitebskas un Mstislavļas vojevodiste un daļa Minskas vojevodistes. 1793. gadā notika otrā dalīšana, bet 1795. gadā - trešā, pēc kuras Žečpospolīta pārstāja eksistēt, un Lietuvas Dižkunigaitijas pārējas teritorijas, ieskaitot gandrīz visu etnogrāfisko Lietuvu, tika iekļautas Krievijas Impērijas sastāvā.

1764.gadā ievēlētais pēdējais Žečpospolītas valdnieks Staņislavs Augusts Poņatovskis, kuru atbalstīja Krievija, bija valsts un sabiedrības reformu veidotājs. Šajā laikā valstī notika aktīva kultūras dzīve. Tika īstenota arī plaša izglītības reforma, un nodibinājās viena no pirmajām pasaules izglītības ministrijām Eiropā – Edukācijas komisija. Pēdējais reformas mēģinājums bija Četru gadu seims, kurš notika 1788.-1792.gadā, kad pieņēma 1791.gada 3.maija konstitūciju. Šī konstitūcija pēc ASV bija otrā konstitūcija pasaulē. Notika neveiksmīga sacelšanās, un 1795.gadā Polija, Krievija un Austrija trešo reizi sadalīja Lietuvas valsti, no kuras lielākā teritorijas daļa tika Krievijai.

Vairāk nekā gadsimtu, līdz 1918.gadam, Lietuva neeksistēja ne kā politiska, ne kā ģeogrāfiska vienība, tās teritorija ietilpa Krievijas impērijas sastāvā. Pirmā pasaules kara laikā Lietuvas teritoriju okupēja vācu karaspēks, 1918.gada 16.februārī Viļņā tika parakstīts Lietuvas neatkarības akts, 1920.gadā tika ievēlēts Dibināšanas seims, kas pasludināja Lietuvu par demokrātisku republiku. 1922.gadā tika pieņemta pastāvīga Lietuvas konstitūcija.

Molotova-Rībentropa pakta rezultātā 1940.gadā Lietuvu anektēja PSRS un tā tika padarīta par Padomju Savienības Republiku. Atjaunotās Lietuvas valsts neatkarība tika pasludināta 1990.gada 11.martā. Padomju Savienība centās apspiest Lietuvas neatkarības centienus līdz 1991.gada augustam, kad sabruka pati savienība. Krievu armija pilnībā atstāja Lietuvu 1993. gada 31. augustā. 1991.gadā Lietuva kļuva par ANO dalībvalsti, 2004.gadā par NATO un ES dalībvalsti.

Lietuva ir lielākā starp Baltijas valstīm gan pēc teritorijas, gan pēc iedzīvotāju skaita. Lietuvā dzīvo aptuveni 3,2 miljoni iedzīvotāju, no kuriem 83% ir lietuvieši, 6% poļi, 5% krievi, 1% baltkrievi un 5% citas tautības. Lielākās Lietuvas pilsētas pēc iedzīvotāju skaita ir valsts galvaspilsēta Viļņa, kur dzīvo 548,8 tūkst. iedzīvotāju, Kauņa ar 348,6 tūkst. iedzīvotāju, Klaipēda – 182,7 tūkst., Šauļi – 125,4 tūkst. un Panevėža ar 112 tūkst. iedzīvotāju. 67% no Lietuvas iedzīvotājiem dzīvo pilsētās. Vidējais mūža ilgums vīriešiem – 67,51 gadi, sievietēm – 78,56 gadi.

Lietuvas ainava ir visai daudzveidīga. Vienu trešdaļu Lietuvas teritoriju klāj meži, 4,5% - iekšzemes ūdeņi. Mežainums Lietuvā 33,1%¹ (Latvijā – 52,1%²). Lietuvas reljefs ir līdzens, izņemot nelielus pakalnus rietumos un austrumos. Augstākā vieta ir Aukštasis, kas sasniedz 294 m vjl. Lietuvā ir aptuveni 2 800 ezeru, kas ir lielāki par 0,5 hektāriem, un 18 upes – garākas par 100 km. Lielākā Lietuvas upe ir Nemuna, lielākais ezers – Drūkšu ezers.

Klimats Lietuvā ir pārejošs no piejūras klimata uz kontinentālo klimatu. Vidējā temperatūra jūlijā ir +17°C, savukārt janvārī -5°C. Vasaras mēnešos temperatūra var sasniegt pat +30°C un ziemā nokristies pat līdz -30°C.

Balstoties uz kultūras un dialektikas atšķirībām, Lietuva iedalīta 5 etniskos reģionos – Aukštaitija (ziemeļaustrumu un austrumu Lietuva), Dzūkija (dienvidaustrumu un dienvidu Lietuva), Suvalkija (dienvidu un dienvidrietumu Lietuva) un Žemaitija (ziemeļrietumu un rietumu Lietuva), Lietuvas Minora (dienvidrietumu un rietumu Lietuvas robeža).

Lietuvā ir 27 lidostas un lidlauki, no tām četras - Viļņa, Kauņa, Palanga un Šauļi, ir starptautiskās lidostas. Šauļu starptautiskās lidostas īpašnieks un uzturētājs ir Lietuvas armija, un tā ir militārā aviobāze, kur bāzējas arī NATO patruļmisija. Lidlauks ar diviem skrejceļiem ir viens no lielākajiem Baltijas valstīs.

Lietuvas autoceļu seguma kvalitāte ir augstāka nekā kaimiņvalstīs. Automaģistrāļu, nacionālo un reģionālo ceļu kopējais garums pārsniedz 21 000 kilometrus. Savukārt, prāmji savieno Klaipēdas ostu ar Baltijas jūras ostām Zviedrijā, Dānijā, Vācijā un Polijā.

Lietuviešu nacionālie ēdieni ir aukstā biešu zupa, dažādi no desas un kartupeļiem pagatavoti ēdieni, kartupeļu pankūkas un cepelīni – pildīti ar gaļu, biezpienu vai sēnēm.

¹ Lietuvas Valsts mežu dienests www.lvmi.lt

² LR Zemkopības ministrijas Meža departaments